

The Role of Social Justice in Jurisprudence and Law with Emphasis on Imam Khomeini's Views

1. *Mina Zahedi Javad Hesari*
2. *Mohammad Nozari Ferdowsieh**
3. *Mohammad Javad Heydari Khorasani*

1. PhD in Jurisprudence and Islamic Law Foundations, University of Qom, Qom, Iran
2. Assistant Professor of Jurisprudence and Islamic Law Foundations, University of Qom, Qom, Iran
3. Assistant Professor of Jurisprudence and Islamic Law Foundations, University of Qom, Qom, Iran

Email: Abasaleh.s@gmail.com Received: 27.04.2023 Acceptance: 11.08.2023

*Journal of
Socio-political studies of Iran's
contemporary history*

eISSN: 2980-9770
<http://journalspsich.com>
Vol. 2, No 2, Pp: 393-413
Summer 2023

Original research article

How to Cite This Article:

Zahedi Javad Hesari, M., Nozari Ferdowsieh, M., & Heydari Khorasani, M. J. (2023). The Role of Social Justice in Jurisprudence and Law with Emphasis on Imam Khomeini's Views, *spsich*, 2(2): 393-413.



© 2023 by the authors. License Iran-Mehr: The Institute for Social Study and Research, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license) (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

Abstract

In Islamic jurisprudence and law, social justice is regarded as a fundamental and vital principle, with a significant emphasis on it in Islamic legislation and decrees. Imam Khomeini, as one of the great scholars and authorities in Islamic jurisprudence and law, has given special attention to the importance of social justice. Imam Khomeini's views on social justice include: The Primacy of Justice: Imam Khomeini emphasized the primacy of justice, introducing it as a fundamental and essential pillar in Islamic jurisprudence and law. Distribution of Resources: Imam Khomeini stressed the fair distribution of resources and wealth in society, highlighting the importance of this issue for maintaining social justice. Social Equality: Imam Khomeini promoted social equality and the observance of the rights of all individuals in society, considering this as one of the important Islamic principles. Combating Oppression and Inequality: Imam Khomeini emphasized the fight against all forms of oppression and social inequality, advocating for a just and equal society. Social justice in Islamic jurisprudence and law plays a crucial role in determining the rights and duties of individuals and the distribution of resources and wealth. Adhering to the principles of social justice strengthens public trust and solidifies society. Following the teachings of social justice contributes to the economic and social development and progress of society. Therefore, in Islamic jurisprudence and law, the role of social justice is highly critical, and emphasizing it as a fundamental principle is of great importance, which Imam Khomeini also followed for the structure and development of society. This study attempts to examine the role of social justice in jurisprudence and law with an emphasis on Imam Khomeini's views using a descriptive and explanatory method.

Keywords: *social justice, jurisprudence and law, interpretation of divine decrees.*

نقش عدالت اجتماعی در فقه و حقوق با رویکردی بر نظرات امام خمینی (ره)

مینا زاهدی جوادحصاری^۱
محمد نوذری فردوسی^{۲*}
محمد جواد حیدری خراسانی^۲

۱. دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه قم، قم، ایران
۲. استادیار، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه قم، قم، ایران

Abasaleh.s@gmail.com

ایمیل نویسنده مسئول:

پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۰

دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۷

چکیده

در فقه و حقوق اسلامی، عدالت اجتماعی به عنوان یک اصل اساسی و حیاتی تلقی می‌شود که تأکید بر آن در تشریحات و احکام اسلامی بسیار مهم است. امام خمینی (ره) نیز به عنوان یکی از بزرگان و مرجعان فقه و حقوق اسلامی، به اهمیت عدالت اجتماعی توجه ویژه‌ای داشته‌اند. نظرات امام خمینی (ره) درباره عدالت اجتماعی عبارتند از: الف. اصالت عدالت: امام خمینی (ره) با تأکید بر اصلیت عدالت، آن را به عنوان ستون اصلی و اساسی در فقه و حقوق اسلامی معرفی کرده‌اند. ب. توزیع منابع: امام خمینی (ره) بر توزیع عادلانه منابع و ثروت‌ها در جامعه تأکید داشته‌اند و اهمیت این مسئله را برای حفظ عدالت اجتماعی بیان کرده‌اند. ج. برابری اجتماعی: امام خمینی (ره) به ترویج مساوات اجتماعی و رعایت حقوق همه افراد در جامعه پرداخته و این امر را به عنوان یکی از اصول اسلامی مهم برشمرده‌اند. د. مبارزه با ظلم و نابرابری: امام خمینی (ره) به مبارزه با هرگونه ظلم و نابرابری اجتماعی تأکید کرده و از جامعه عدالت‌مند و برابر خواستار بوده‌اند. عدالت اجتماعی در فقه و حقوق اسلامی نقش بسیار مهمی در تعیین حقوق و وظایف افراد و توزیع منابع و ثروت‌ها دارد. احترام به اصول عدالت اجتماعی، باعث تقویت اعتماد عمومی و استحکام جامعه می‌شود. پیروی از آموزه‌های عدالت اجتماعی، به توسعه و پیشرفت اقتصادی و اجتماعی جامعه کمک می‌کند. بنابراین، در فقه و حقوق اسلامی، نقش عدالت اجتماعی بسیار حیاتی است و تأکید بر آن، به عنوان یک اصل اساسی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است که امام خمینی (ره) نیز از اهمیت این اصل برای ساختار و توسعه جامعه پیروی کرده‌اند. در این پژوهش سعی شده است نقش عدالت اجتماعی در فقه و حقوق با رویکردی بر نظرات امام خمینی (ره) به روش توصیفی و تبیینی مورد بررسی قرارگیرد.

کلیدواژه‌ها: عدالت اجتماعی، فقه و حقوق، استنباط احکام الهی.

فصلنامه علمی

مطالعات سیاسی-اجتماعی تاریخ معاصر ایران

شاپا (الکترونیکی): ۹۷۷۰-۲۹۸۰
http://journalspsich.com
دوره ۲ | شماره ۲ | صص ۳۹۳-۴۱۳
تابستان ۱۴۰۲

نوع مقاله: پژوهشی

به این مقاله به شکل زیر استناد کنید:

درون متن:

(زاهدی جوادحصاری و همکاران، ۱۴۰۲)

در فهرست منابع:

زاهدی جوادحصاری، مینا، نوذری فردوسی، محمد، و حیدری خراسانی، محمد جواد. (۱۴۰۲). نقش عدالت اجتماعی در فقه و حقوق با رویکردی بر نظرات امام خمینی (ره). مطالعات سیاسی-اجتماعی تاریخ معاصر ایران، ۲(۲): ۳۹۳-۴۱۳.

مقدمه و بیان مسئله

در فقه و حقوق اسلامی، مفهوم عدالت اجتماعی یکی از مباحث اساسی است که تأثیر بسزایی در ساختار و عملکرد جامعه دارد. حضرت امام خمینی (ره) به عنوان یکی از بزرگان ولایت مطلقه فقیه نظرات بسیاری در مورد عدالت اجتماعی ارائه کرده اند که از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. عدالت اجتماعی در فقه و حقوق اسلامی به عنوان یک اصل اساسی مطرح است که به تعادل و توازن در روابط اجتماعی و توزیع منابع اجتماعی می‌پردازد. این مفهوم مبتنی بر اصول اخلاقی و اسلامی مانند عدالت، انصاف و برابری است و در شکل‌گیری قواعد و احکام حقوقی تأثیرگذار است. امام خمینی (ره) در آثار و نظرات خود بر اهمیت حفظ عدالت اجتماعی و توزیع عادلانه منابع برای همه افراد جامعه تأکید داشتند. وی معتقد بود که عدالت اجتماعی نه تنها در ساختار حکومت بلکه در تمامی شئون زندگی اجتماعی باید حاکم باشد و به عنوان یک اصل اساسی در تدوین قوانین و حکومت مورد توجه قرار گیرد. بنابراین نقش عدالت اجتماعی در فقه و حقوق بسیار حیاتی است و نظرات امام خمینی (ره) نیز حاکی از اهمیت آن در اسلام است. این مفهوم می‌تواند به عنوان راهنمای تدوین قوانین و احکام حقوقی با رویکردی عادلانه و انسانی مورد استفاده قرار گیرد.

در اسلام، عدالت اجتماعی یکی از اصول اساسی و اسلامی است که اهمیت زیادی دارد. اسلام به عنوان یک دین جامع و کامل به اصل عدالت اجتماعی توجه زیادی دارد و این اصل به عنوان یکی از ارکان اصلی اسلام در تمام شئون زندگی بشر مورد تأکید قرار گرفته است. عدالت اجتماعی در اسلام به معنای توزیع عادلانه منابع، فرصت‌ها و حقوق بین افراد و گروه‌های جامعه است و اهمیت آن به عنوان یک اصل اسلامی بسیار مهم است. امام خمینی (ره) بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران به عدالت اجتماعی اهمیت زیادی می‌داد. امام خمینی (ره) با تأکید بر مبانی اسلامی و انقلاب اسلامی به ترویج عدالت اجتماعی و توزیع عادلانه ثروت و قدرت در جامعه پرداخت. اندیشه امام خمینی در مورد عدالت اجتماعی بر نقش دولت در تضمین حقوق اجتماعی و اقتصادی مردم، مبارزه با فساد و نابرابری‌ها و توجه به نیازهای مستضعفان و محرومان تأکید داشت. در مجموع اندیشه امام خمینی (ره) در زمینه عدالت اجتماعی به عنوان یکی از اصول اساسی اسلام توجه ویژه‌ای به توزیع عادلانه منابع و حقوق در جامعه دارد و برای تحقق عدالت اجتماعی در جوامع اسلامی و غیر اسلامی از اهمیت بالایی برخوردار بوده است.

عدالت اجتماعی یکی از مفاهیم مهم در فقه و حقوق است که باید از چند جهت مورد بررسی قرار گیرد: الف. اهمیت عدالت در آموزه‌های دینی: در آموزه‌های دینی به ویژه در اسلام، عدالت یکی از مهم‌ترین اصول و ارزش‌های اساسی شمرده شده است. قرآن کریم بارها بر اهمیت عدالت و لزوم استقرار آن در جامعه تأکید کرده است. همچنین مقام والای عدالت در روایات و سیره معصومین

(علیهم السلام) ذکر شده است. بنابراین بررسی نقش عدالت اجتماعی در فقه اسلامی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. ب. رابطه بین عدالت و حقوق افراد: عدالت اجتماعی به معنای رعایت حقوق همه افراد جامعه و برقراری تعادل و تناسب در روابط اجتماعی است. در واقع عدالت مبنای اصلی تضمین حقوق مردم و جلوگیری از تبعیض و ظلم است. بنابراین بررسی نقش عدالت در قوانین و قوانین جامعه بسیار حائز اهمیت است. ج. نقش عدالت در ثبات و پایداری جامعه: جوامعی که در آن‌ها عدالت اجتماعی رعایت می‌شود، از ثبات و ثبات بیشتری برخوردارند. زیرا عدالت باعث ایجاد همبستگی اجتماعی، افزایش اعتماد عمومی و کاهش تنش و اختلاف می‌شود. از سوی دیگر، جوامعی که عدالت در آن‌ها نادیده گرفته می‌شود، با چالش‌های اجتماعی و سیاسی بیشتری مواجه هستند. بنابراین بررسی نقش عدالت در ثبات و ثبات جامعه بسیار حائز اهمیت است. د. ضرورت تحقق عدالت در عصر حاضر: در عصر امروز به دلیل گسترش نابرابری‌ها و تبعیض‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در سطح جهانی، ضرورت تحقق عدالت اجتماعی بیش از پیش احساس می‌شود. بسیاری از چالش‌های جوامع امروزی از جمله فقر، بیکاری، تبعیض جنسیتی و نژادی ناشی از نادیده گرفتن اصل عدالت است. بنابراین بررسی راهکارهای تحقق عدالت اجتماعی در فقه و حقوق بسیار حائز اهمیت است. در مجموع، بررسی نقش عدالت اجتماعی در فقه و حقوق از چند جهت ضروری به نظر می‌رسد. این بررسی می‌تواند به شناخت بهتر جایگاه عدالت در آموزه‌های دینی، تضمین حقوق افراد، ایجاد ثبات و ثبات در جامعه و تحقق عدالت در این عصر کمک کند.

مفهوم عدالت اجتماعی در اسلام

مفهوم عدالت اجتماعی در اسلام بر اهمیت انصاف، برابری و تعادل در تعاملات اجتماعی تأکید دارد. در آموزه‌های اسلامی، عدالت اجتماعی ریشه در اصول قرآن دارد که بر اقامه عدالت بر اساس احکام الهی تصریح شده است. این شامل تکلیف برقراری عدالت است که در سوره شوری آیه ۱۵ بر آن تأکید شده است، علاوه بر این، عدالت اجتماعی در اسلام به همه ابعاد روابط اجتماعی تسری می‌یابد و بر مسئولیت افراد در قبال یکدیگر و جامعه تأکید می‌کند. حکومت داری و تعامل پیامبر با شهروندان از مصادیق عدالت و انصاف است. آموزه‌های اسلامی «عدالت» را شامل مفاهیم تعادل، صحت، استواری و مخالفت با ظلم و ستم تعریف می‌کند. همانطور که در آیات مختلف از جمله سوره نساء آیه ۱۳۵ آمده است، قرآن بر اهمیت عدالت اجتماعی حتی نسبت به خود، خانواده یا دیگران تأکید دارد. فرهنگ و رفتار افراد و جامعه در کل، ترویج فرهنگ انصاف، مسئولیت پذیری است (فوزی و مرادی، ۱۳۸۹: ۹۴-۱۱۷).

تعریف عدالت اجتماعی از دیدگاه اسلام

در اسلام، عدالت اجتماعی یک اصل اساسی و حیاتی است که به تعادل و توزیع عادلانه منافع و حقوق بین مردم و گروه‌های مختلف جامعه می‌پردازد. عدالت اجتماعی در اسلام به معنای پرهیز از هرگونه نابرابری و تبعیض در تعاملات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است. اسلام بر توزیع عادلانه ثروت، فرصت‌ها، حقوق و تکالیف بین افراد جامعه تأکید دارد. ویژگی‌های عدالت اجتماعی در اسلام عبارتند از: الف- برابری: اسلام بر تساوی مردم در برابر قانون و حقوق بشر تأکید دارد. ب- تعادل: عدالت اجتماعی در اسلام ناظر به تعادل بین حقوق و وظایف افراد و گروه‌های جامعه است. ج- انصاف: اسلام از هرگونه تبعیض و نابرابری بین افراد جامعه پرهیز می‌کند و حقوق همه مردم را تضمین می‌کند. د- احترام به حقوق دیگران: اسلام بر احترام به حقوق دیگران، حفظ ویژگی‌های فردی و احترام به تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی تأکید دارد (فرجی آرپناهی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۹-۲۶). به طور کلی عدالت اجتماعی در اسلام بر تعادل، انصاف، برابری و احترام به حقوق انسانی و اجتماعی متمرکز است و این اصول در جهت ایجاد جامعه‌ای عادلانه و پویا ترویج می‌شود.

اهمیت عدالت اجتماعی در قرآن و سنت

عدالت اجتماعی یکی از مهمترین مباحث قرآن کریم و سنت پیامبر اسلام (ص) است. عدالت اجتماعی در اسلام مبتنی بر برابری، برادری و مسئولیت متقابل افراد جامعه است. قرآن کریم بارها بر اهمیت عدالت تأکید کرده و آن را یکی از اهداف اصلی پیامبران الهی معرفی می‌کند. آیات بسیاری در قرآن به اهمیت عدالت اشاره دارد. مثلاً در سوره مائده آیه ۸ می‌فرماید: «یا ایها الذین آمنوا کونوا قوامین لله شهداء بالقسط ولا یجرمنکم شنان قوم علی الا تعدلوا اعدلوا هو أقرب للتقوی و اتقوا الله ان الله خبیر بما تعملون» (ای اهل ایمان، برای خدا پایدار و استوار بوده و به عدالت و راستی و درستی گواه باشید، و البته شما را نباید عداوت گروهی بر آن دارد که از راه عدل بیرون روید، عدالت کنید که به تقوا نزدیکتر (از هر عمل) است، و از خدا بترسید، که البته خدا به هر چه می‌کنید آگاه است».

قرآن یکی از اهداف اصلی پیامبران الهی، عدالت را معرفی می‌کند. در آیه ۲۵ سوره حدید می‌فرماید: «لقد أرسلنا رسلنا بالبینات وأنزلنا معهم الكتاب والمیزان ليقوم الناس بالقسط و أنزلنا الحديد فيه بأس شديد ومنافع للناس وليعلم الله من ينصره ورسله بالغیب ان الله قوي عزیز» (ما رسولان خود را با دلایل روشن فرستادیم، و با آنها کتاب (آسمانی) و میزان (شناسایی حق) از باطل و قوانین عادلانه) نازل کردیم تا مردم قیام به عدالت کنند؛ و آهن را نازل کردیم که در آن

نیروی شدید و منافی برای مردم است، تا خداوند بداند چه کسی او و رسولانش را یاری می‌کند بی‌آنکه او را ببینند؛ خداوند قوی و شکست‌ناپذیر است!».

قرآن بر تساوی انسانها در برابر خداوند تأکید کرده و تنها معیار تعالی را تقوا و ایمان معرفی کرده است. در سوره حجرات، آیه ۱۳ می‌فرماید: «یا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ۗ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ»؛ «ای مردم! ما شما را از یک مرد و زن آفریدیم و شما را تیره‌ها و قبیله‌ها قرار دادیم تا یکدیگر را بشناسید؛ (اینها ملاک امتیاز نیست)، گرامی‌ترین شما نزد خداوند با تقواترین شماست؛ خداوند دانا و آگاه است!».

پیامبر اسلام (ص) بارها در سخنان خود به اهمیت عدالت اشاره کرده و آن را از اصول اساسی حکومت اسلامی معرفی کرده است. می‌گویند: «عدل یک روزه در ترازوی اعمال بهتر از هفتاد سال عبادت است». پیامبر (ص) نیز به دنبال برقراری عدالت در جامعه بود و در دوران حکومت خود اقدامات مهمی در این زمینه انجام داد. مثلاً مالیات‌های ظالمانه را لغو کرد و در تقسیم عادلانه غنایم جنگی بین مسلمانان کار کرد. پیامبر (ص) همواره بر تساوی انسانها در برابر قانون تأکید داشتند و هیچ‌گونه تبعیض نژادی، قومیتی و طبقه‌ای اجتماعی را نمی‌پذیرفتند. ایشان در خطبه خداحافظی فرمودند: ای مردم، پروردگار شما یکی و پدر شما یکی است، شما همه از آدم و حوا هستید و آدم از خاک آفریده شده است، عرب بر عجم و عجم برتری ندارد. سفید بر سیاه، مگر در تقوا» (گلستانی، ۱۳۸۵: ۱۳). به طور کلی عدالت اجتماعی در اسلام مبتنی بر برابری، برادری و مسئولیت متقابل افراد جامعه است. قرآن کریم و سیره پیامبر اسلام (ص) بر اهمیت این موضوع تأکید کرده و آن را از اهداف اصلی دین معرفی می‌کند. رعایت این اصل می‌تواند به ایجاد جامعه‌ای عادلانه و متعادل منجر شود.

ابعاد و مؤلفه‌های عدالت اجتماعی در اسلام

عدالت اجتماعی در اسلام یکی از مهم‌ترین اصول و ارزش‌های اساسی است که در آموزه‌های دینی و قرآنی بر آن تأکید شده است. عدالت اجتماعی در اسلام دارای ابعاد و مؤلفه‌های متعددی است که به برخی از مهمترین آنها اشاره می‌کنیم:

ابعاد عدالت اجتماعی در اسلام عبارتند از: ۱. عدالت اقتصادی: اسلام بر برقراری عدالت اقتصادی و توزیع عادلانه ثروت و درآمد در جامعه تأکید دارد. از جمله مبارزه با فقر، تامین نیازهای اولیه مردم، منع ربا و انحصار و تشویق به انفاق و کمک به نیازمندان. ۲. عدالت سیاسی: اسلام بر تساوی همه مردم در برابر قانون و حاکمیت تأکید دارد و مخالف هرگونه تبعیض و امتیاز ناعادلانه است. حاکمان باید عادلانه عمل کنند و از حقوق شهروندان دفاع کنند. ۳. عدالت اجتماعی: اسلام بر برابری همه

افراد در حقوق و مسئولیت‌ها تاکید دارد و با هرگونه تبعیض و امتیاز ناعادلانه بر اساس نژاد، قومیت، جنسیت و موقعیت اجتماعی مخالف است. ۴. عدالت فرهنگی: اسلام بر احترام به تنوع فرهنگی و دینی و حق آزادی عقیده و بیان تاکید دارد و با هرگونه تحمیل فرهنگ و مذهب خاص به دیگران مخالف است (جمشیدی و ایران نژاد، ۱۳۸۹: ۱۵-۳۸).

مولفه‌های عدالت اجتماعی در اسلام عبارتند از: ۱. مساوات و عدم تبعیض: اسلام بر تساوی همه افراد در حقوق و مسئولیت‌ها تاکید دارد و با هرگونه تبعیض و امتیازات ناعادلانه مخالف است. ۲. حفظ کرامت انسانی: اسلام بر حفظ کرامت و کرامت انسانی همه مردم تاکید دارد و با هرگونه تحقیر و اهانت به انسان مخالف است. ۳. تأمین نیازهای اولیه: اسلام بر تأمین نیازهای اولیه همه افراد جامعه از قبیل غذا، پوشاک، مسکن، بهداشت و تحصیل تأکید دارد. ۴. مبارزه با فقر و نابرابری: اسلام بر مبارزه با فقر و نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی تاکید دارد و به بخشش و کمک به نیازمندان تشویق می‌کند. ۵. حفظ حقوق اقلیت‌ها: اسلام بر حفظ حقوق اقلیت‌های دینی و قومی تاکید دارد و با هرگونه تبعیض و ظلم به آن‌ها مخالف است. ۶. مشارکت در تصمیم‌گیری: اسلام بر مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌های اجتماعی و سیاسی تأکید دارد و مخالف استبداد و استبداد است. ۷. مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی: اسلام بر مسئولیت و پاسخگویی حاکمان و مسئولان در قبال مردم تاکید دارد و با هرگونه سوء استفاده از قدرت مخالف است (جمشیدی و ایران نژاد، ۱۳۸۹: ۱۵-۳۸). به طور کلی عدالت اجتماعی در اسلام ارزشی اساسی و جامع است که ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی را در بر می‌گیرد و در پی برقراری عدالت و برابری در همه عرصه‌های زندگی است.

عدالت اجتماعی در اندیشه امام خمینی (ره)

عدالت اجتماعی یکی از مفاهیم مهم در اندیشه سیاسی و اجتماعی امام خمینی (ره) است. وی بر برقراری عدالت در جامعه تاکید کرد و آن را از اهداف اصلی انقلاب اسلامی دانست. عدالت اجتماعی در اندیشه امام خمینی بر چند محور اساسی استوار است: الف- مبارزه با استبداد و استکبار: امام خمینی (ره) بر این باور بودند که استبداد سیاسی و سلطه استکبار جهانی بر کشورهای اسلامی مانع اصلی تحقق عدالت اجتماعی است. آنان بر ضرورت مبارزه با این موانع تاکید کردند و انقلاب اسلامی را برقراری عدالت و رهایی از یوغ استبداد و استکبار دانستند. ب- توزیع عادلانه ثروت و امکانات: امام خمینی (ره) معتقد بودند که در جامعه اسلامی، ثروت و منابع باید عادلانه بین همه مردم تقسیم شود. وی با انتقاد از اختلاف طبقاتی و تمرکز ثروت در دست عده‌ای معدود، بر ضرورت برقراری عدالت اقتصادی تاکید کرد. ج- اصلاحات ارضی: یکی از اقدامات مهم امام خمینی (ره) در راستای تحقق عدالت اجتماعی، اصلاحات ارضی بود. وی این اصلاحات را پس از پیروزی انقلاب

اسلامی با هدف تقسیم عادلانه زمین‌های کشاورزی بین دهقانان و محرومان به اجرا گذاشت. د- مبارزه با مفاسد اقتصادی: امام خمینی (ره) نیز بر ضرورت مبارزه با مفاسد اقتصادی و رانت خواری تاکید کردند. وی معتقد بود که فساد اقتصادی و تبعیض در توزیع ثروت مانع اصلی تحقق عدالت اجتماعی است و باید با آن مبارزه کرد. ر- توجه به محرومان و مستضعفان: امام خمینی (ره) همواره بر لزوم توجه به محرومان و مستضعفان جامعه تاکید داشتند. وی معتقد بود در جامعه اسلامی باید به نیازهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محرومان توجه ویژه شود و از آنان حمایت شود. وی همچنین بر ضرورت مبارزه با فقر و محرومیت تاکید کرد (ایران نژاد و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۱۵-۱۳۴). به طور کلی عدالت اجتماعی در اندیشه امام خمینی (ره) بر اصول مبارزه با ظلم و استکبار، توزیع عادلانه ثروت و امکانات و توجه به محرومان و مستضعفان استوار است. وی تحقق عدالت اجتماعی را هدف اصلی انقلاب اسلامی و تلاش برای ایجاد جامعه‌ای عادلانه و برابر می‌داند.

نگاه امام خمینی (ره) به عدالت اجتماعی

امام خمینی (ره) به عنوان بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران به عدالت اجتماعی اهمیت زیادی می‌داد. وی معتقد بود عدالت اجتماعی اساسی‌ترین اصل در نظام اسلامی است و باید در همه شئون زندگی اجتماعی حاکم باشد. امام خمینی (ره) معتقد بودند که عدالت اجتماعی به معنای توزیع عادلانه منابع، فرصت‌ها و حقوق بین افراد جامعه است و هر فرد باید در امکانات و فرصت‌های زندگی خود با دیگران برابر باشد. امام خمینی (ره) معتقد بودند که بحران‌ها و مشکلات اجتماعی به دلیل نبود عدالت در جامعه به وجود می‌آید. وی با تاکید بر اهمیت عدالت اجتماعی، به نیازهای ضعیف‌ترین اقشار جامعه توجه داشت و سعی در رفع تبعیض‌ها و نابرابری‌ها داشت. امام خمینی (ره) بر عدالت اجتماعی به عنوان یک اصل حیاتی اسلامی و انسانی برای توسعه و پیشرفت جامعه تاکید کردند. در دوره امام خمینی (ره) توجه به عدالت اجتماعی از اولویت‌های اصلی دولت بود. اقداماتی چون توزیع عادلانه ثروت، توجه به نیازهای ضعیف‌ترین اقشار، اصلاح سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی برای رفع نابرابری‌ها و تبعیض‌ها نمونه‌هایی از تأثیرگذاری امام خمینی (ره) بر عدالت اجتماعی بود. امام خمینی (ره) با ارائه الگوی جامعه عادلانه و برابر، تأثیر بسزایی در درک و اجرای عدالت اجتماعی در جوامع اسلامی و غیر اسلامی داشت (موسوی، ۱۳۸۹: ۱۲).

تأکید امام خمینی (ره) بر عدالت اجتماعی در انقلاب اسلامی

امام خمینی (ره) بنیانگذار انقلاب اسلامی ایران از ابتدای نهضت انقلابی خود بر عدالت اجتماعی تأکید داشتند. وی معتقد بود که عدالت اجتماعی به عنوان یکی از اصول اساسی اسلامی باید در همه شئون زندگی همه جانبه باشد و برابری و عدالت را برای همه اقشار جامعه تامین کند. از این منظر امام خمینی (ره) اصلاح ساختارهای اجتماعی و اقتصادی را برای تحقق عدالت اجتماعی ضروری می‌دانستند.

اهمیت عدالت اجتماعی در انقلاب اسلامی عبارتند از:

۱. برابری اجتماعی: امام خمینی (ره) بر عدالت اجتماعی تأکید داشتند و به تحقق برابری اجتماعی و اقتصادی در جامعه اهمیت زیادی می‌دادند.

۲. مبارزه با فساد: با تأکید بر عدالت اجتماعی با فساد و نابرابری‌های اجتماعی مبارزه کرد.

۳. توجه به نقاط ضعف: امام خمینی (ره) همواره به ضعف‌ها و نیازهای اقشار ضعیف جامعه توجه داشتند و برای رفع آن‌ها اقداماتی انجام می‌دادند (جمشیدی، ۱۳۸۰: ۱۶).

اقدامات برای دستیابی به عدالت اجتماعی عبارتند از:

۱. اصلاح ساختارهای اقتصادی: امام خمینی (ره) اصلاح ساختارهای اقتصادی را برای تحقق عدالت اجتماعی ضروری می‌دانستند.

۲. توزیع عادلانه منابع: به توزیع عادلانه و برابر منابع و ثروت کشور توجه ویژه داشت.

۳. تشویق اشتغال: امام خمینی (ره) بر اهمیت اشتغال و ایجاد فرصت‌های شغلی برای همه اقشار جامعه برای تحقق عدالت اجتماعی تأکید کردند (جمشیدی، ۱۳۸۰: ۱۶).

در مجموع تأکید امام خمینی (ره) بر عدالت اجتماعی در انقلاب اسلامی نشان از اهمیت بالای این اصل اسلامی در ساختار و اهداف انقلاب دارد و نقش مهمی در شکل‌گیری سیاست‌ها و برنامه‌های اجتماعی و اقتصادی دولت انقلاب اسلامی ایفا کرد.

آرا و اندیشه‌های امام خمینی (ره) در زمینه عدالت اجتماعی

امام خمینی (ره) در طول زندگی خود همواره به موضوع عدالت اجتماعی توجه ویژه‌ای داشت و آن را از اهداف اصلی انقلاب اسلامی می‌دانست. وی معتقد بود اسلام دین عدالت و برابری است و هدف اصلی آن برقراری عدالت در جامعه است. در ادامه به برخی از آراء و اندیشه‌های امام خمینی (ره) در زمینه عدالت اجتماعی اشاره می‌کنیم:

عدالت اجتماعی در اندیشه امام خمینی (ره) عبارتند از:

- امام خمینی (ره) معتقد بودند که عدالت اجتماعی یکی از اهداف اصلی انقلاب اسلامی است و باید در همه ابعاد زندگی فردی و اجتماعی مردم تحقق یابد.
 - ایشان معتقد بودند که اسلام دین عدالت و برابری است و هدف اصلی آن برقراری عدالت در جامعه است. به همین دلیل امام خمینی (ره) همواره بر اجرای عدالت در جامعه تاکید داشتند.
 - امام خمینی (ره) معتقد بودند که عدالت اجتماعی باید در همه ابعاد زندگی مردم اعم از اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی تحقق یابد و همه افراد جامعه از آن بهره مند شوند. اقدامات امام خمینی (ره) در راستای تحقق عدالت اجتماعی عبارتند از:
 ۱. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، امام خمینی (ره) اقدامات مهمی در راستای تحقق عدالت اجتماعی انجام دادند. از جمله این اقدامات می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
 ۲. تاکید بر توزیع عادلانه ثروت و درآمد در جامعه و مبارزه با فقر و محرومیت
 ۳. حمایت از اقشار محروم و کم درآمد جامعه از طریق ایجاد نهادهایی مانند کمیته امداد و بنیاد مستضعفان.
 ۴. تاکید بر ایجاد فرصت‌های برابر برای همه افراد جامعه در زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و سیاسی
 ۵. مبارزه با فساد اداری و اقتصادی و تاکید بر شفافیت در امور مالی دولت و نهادهای عمومی (انصاری و نظری، ۱۳۹۴: ۲۴).
- به طور کلی می‌توان گفت که امام خمینی (ره) همواره بر اهمیت عدالت اجتماعی تاکید داشتند و آن را یکی از اهداف اصلی انقلاب اسلامی می‌دانستند. وی معتقد بود اسلام دین عدالت و برابری است و هدف اصلی آن برقراری عدالت در جامعه است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، امام خمینی (ره) اقدامات مهمی در راستای تحقق عدالت اجتماعی انجام دادند که همچنان الهام بخش مسئولان و مردم برای تحقق عدالت در جامعه است.

نقش عدالت اجتماعی در فقه

در فقه اسلامی، عدالت اجتماعی یکی از مفاهیم اساسی است که تأثیر زیادی بر احکام و قوانین دینی دارد. عدالت اجتماعی به معنای توزیع عادلانه منافع و حقوق در جامعه است و در فقه اسلامی این مفهوم به عنوان یکی از اصول اساسی مطرح است.

اهمیت عدالت اجتماعی در فقه عبارتند از:

۱. تعادل اجتماعی: عدالت اجتماعی در فقه به خوبی نشان می‌دهد که برای حفظ تعادل اجتماعی، منافع و حقوق چگونه باید در جامعه توزیع شود.
۲. حقوق فردی: اصول عدالت اجتماعی در فقه اسلامی برای افراد حقوق و ضمانتهایی از جمله حقوق مالکیت، حقوق اجتماعی و حقوق بشر قائل است.
۳. توجیه احکام دینی: عدالت اجتماعی در فقه به عنوان یکی از معیارهای توجیه احکام دینی مطرح شده است. اصول عدالت اجتماعی در تدوین احکام و قوانین اسلامی تأثیر بسزایی دارد (رحمانی، ۱۳۸۳: ۱۲۷-۱۵۳).

اصول عدالت اجتماعی در فقه عبارتند از:

۱. توزیع عادلانه: اصل توزیع عادلانه منافع و حقوق در جامعه یکی از اصول اساسی عدالت اجتماعی در فقه است.
 ۲. عدم تبعیض: اصل عدم تبعیض در توزیع حقوق و مزایا بین افراد و گروه‌های مختلف جامعه نیز از اصول مهم عدالت اجتماعی است.
 ۳. در خصوص حقوق بشر: اصل رعایت حقوق بشر و حقوق اجتماعی در توزیع منافع و حقوق در جامعه نیز از اصول مورد تأکید فقه اسلامی است (رحمانی، ۱۳۸۳: ۱۲۷-۱۵۳).
- به طور کلی عدالت اجتماعی در فقه اسلامی نقش بسیار مهمی دارد و بر توزیع عادلانه حقوق و مصالح در جامعه به منظور حفظ تعادل و عدالت اجتماعی تأکید دارد.

جایگاه عدالت اجتماعی در فقه اسلامی

در فقه اسلامی، عدالت اجتماعی یکی از اصول اساسی است که بسیار مورد توجه قرار گرفته است. عدالت اجتماعی به معنای توزیع عادلانه منافع و حقوق در جامعه است و از اصول اساسی و اسلامی در اسلام به شمار می‌رود. اسلام بر عدالت اجتماعی تأکید زیادی دارد و این مفهوم در احکام شرعی و اجتماعی آن به خوبی تبیین شده است. عدالت اجتماعی به عنوان یک اصل اساسی و اخلاقی در اسلام مورد تأکید قرار گرفته است. اسلام به توزیع عادلانه ثروت و منافع در جامعه توجه ویژه‌ای دارد. عدالت اجتماعی در اسلام برای حفظ تعادل و انصاف در جامعه مورد تأکید قرار گرفته است (سلیمانی و راغبی، ۱۳۹۸: ۳۳-۵۸).

اصول عدالت اجتماعی در فقه اسلامی عبارتند از:

۱. توزیع عادلانه ثروت: اسلام بر توزیع عادلانه ثروت و منافع در جامعه تأکید دارد.

۲. حقوق اجتماعی: اسلام به حقوق اجتماعی همه افراد جامعه توجه دارد و حقوق همه افراد جامعه را تضمین می‌کند.

۳. برابری اجتماعی: اسلام بر برابری اجتماعی و عدم تبعیض بین مردم تأکید دارد (سلیمانی و راغبی، ۱۳۹۸: ۳۳-۵۸).

اقدامات عملی برای تحقق عدالت اجتماعی عبارتند از:

- افزایش آگاهی مردم نسبت به حقوق و تکالیف خود در جامعه.
- ترویج فرهنگ انصاف و عدالت در اعمال و رفتارهای روزمره.
- اجرای سیاست‌ها و برنامه‌هایی که به توزیع عادلانه مزایا و حقوق در جامعه کمک می‌کند (سلیمانی و راغبی، ۱۳۹۸: ۳۳-۵۸).

به طور کلی عدالت اجتماعی به عنوان یک اصل اساسی و اخلاقی در فقه اسلامی مورد تأکید و توجه قرار گرفته است و ترویج آن در جامعه بسیار حائز اهمیت است.

اصول و قواعد فقهی مرتبط با عدالت اجتماعی

عدالت اجتماعی یکی از مفاهیم مهم در اسلام است که بر برابری، انصاف و رفاه همه افراد جامعه تأکید دارد. در فقه اسلامی اصول و قواعدی وجود دارد که مستقیم یا غیرمستقیم با موضوع عدالت اجتماعی مرتبط است. برخی از این اصول و قوانین عبارتند از:

۱. اصل برابری و عدم تبعیض: اسلام بر تساوی همه انسانها در حقوق و تکالیف تأکید دارد و هرگونه تبعیض و تمایز بر اساس نژاد، رنگ، جنسیت و... را مردود می‌داند و این اصل در آیات قرآن کریم و روایات متعدد بیان شده است.

۲. اصل عدل و انصاف: اسلام بر برقراری عدل و انصاف در همه شئون زندگی فردی و اجتماعی تأکید دارد. قرآن کریم در آیه ۸ سوره مائده می‌فرماید: «یا ایها الذین آمنوا کونوا قوامین لله شهداء بالقسط ولا یجرمنکم شنان قوم علی الا تعدلوا اعدلوا هو اقرب للتقوی و اتقوا الله ان الله خبیر بما تعملون» (ای اهل ایمان، برای خدا پایدار و استوار بوده و به عدالت و راستی و درستی گواه باشید، و البته شما را نباید عداوت گروهی بر آن دارد که از راه عدل بیرون روید، عدالت کنید که به تقوا نزدیکتر (از هر عمل) است، و از خدا بترسید، که البته خدا به هر چه می‌کنید آگاه است». همچنین پیامبر اکرم (ص) در روایتی می‌فرماید: «عدالت، سرپناه و پناهگاه است».

۳. قاعده لا ضرر و لا ضرار: این قاعده فقهی بر این اصل استوار است که هیچکس حق ضرر رساندن یا ایجاد ضرر دیگری را ندارد. این قاعده نقش مهمی در حفظ حقوق مردم و جلوگیری از تضییع حقوق آنها دارد.

۴. قانون نفی سبیل: بر اساس این قاعده، هیچکس حق تسلط یا ظلم به دیگری را ندارد. این قاعده در حفظ استقلال و آزادی افراد و جلوگیری از سلطه و استبداد حاکمان نقش بسزایی دارد.

۵. قاعده تسهیل و رفع حرج: این قاعده بر این اصل استوار است که دین مبین اسلام دینی آسان و بدون حرج و مشقت است و هدف آن تسهیل امور و رفع گرفتاری‌ها و مشکلات مردم است. این قاعده نقش مهمی در تحقق عدالت اجتماعی و رفاه عمومی دارد.

۶. قاعده تعاون و همکاری: اسلام بر همکاری و همکاری افراد جامعه در امور خیر تاکید دارد. قرآن کریم در آیه ۲ سوره مائده می‌فرماید: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْلُوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا ۖ وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا ۖ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ أَنْ صَدَّوْكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا ۗ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ۗ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۗ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! شعائر و حدود الهی (و مراسم حج را محترم بشمرید! و مخالفت با آنها) را حلال ندانید! و نه ماه حرام را، و نه قربانیهای بی‌نشان و نشاندار را، و نه آنها را که به قصد خانه خدا برای به دست آوردن فضل پروردگار و خشنودی او می‌آیند! اما هنگامی که از احرام بیرون آمدید، صیدکردن برای شما مانعی ندارد. و خصوصت با جمعیتی که شما را از آمدن به مسجد الحرام (در سال حدیبیه) بازداشتند، نباید شما را وادار به تعدی و تجاوز کند! و (همواره) در راه نیکی و پرهیزگاری با هم تعاون کنید! و (هرگز) در راه گناه و تعدی همکاری ننمایید! و از (مخالفت فرمان) خدا بپرهیزید که مجازات خدا شدید است!». این قاعده در تحقق عدالت اجتماعی و رفع نیازهای جامعه نقش بسزایی دارد (بهرامیان و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۱-۳۶).

به طور کلی این اصول و قواعد فقهی در کنار آموزه‌های اخلاقی و معنوی اسلام، چارچوب مناسبی برای تحقق عدالت اجتماعی و سعادت همگان فراهم می‌کند.

نظریات فقهی امام خمینی (ره) در زمینه عدالت اجتماعی

امام خمینی (ره) در طول عمر پربرکت خود، اندیشه‌های ارزنده‌ای در زمینه عدالت اجتماعی که برگرفته از آموزه‌های اسلامی و تفکر عمیق ایشان بود، ارائه کردند. در اینجا به برخی از مهمترین این ایده‌ها اشاره می‌کنیم:

نقش حکومت در برقراری عدالت اجتماعی

امام خمینی (ره) یکی از مهمترین وظایف حکومت اسلامی را برقراری عدالت اجتماعی و مبارزه با فقر و محرومیت می‌دانستند. آن‌ها معتقد بودند که دولت باید با اتخاذ سیاست‌های مناسب زمینه رفع تبعیض و نابرابری‌های اجتماعی را فراهم کند.

توزیع عادلانه ثروت و درآمد

امام خمینی (ره) بر لزوم توزیع عادلانه ثروت و درآمد در جامعه تاکید کردند. وی معتقد بود ثروت طبیعی و عمومی باید در اختیار همه مردم باشد و دولت با وضع قوانین مناسب از تمرکز ثروت در دست افراد خاص جلوگیری کند.

مبارزه با فساد اداری و اقتصادی

امام خمینی (ره) فساد اداری و اقتصادی را یکی از موانع اصلی تحقق عدالت اجتماعی می‌دانستند. وی بر مبارزه جدی با فساد و اختلاس تاکید کرد و معتقد بود دولت باید با برخورد قاطع با متخلفان زمینه شفافیت در امور اداری و اقتصادی را فراهم کند (جمشیدی و ایران نژاد، ۱۳۹۰: ۱۸).

توجه به اقشار محروم و آسیب‌پذیر جامعه

امام خمینی (ره) همواره بر لزوم توجه ویژه به اقشار محروم و آسیب‌پذیر جامعه تاکید داشتند. آن‌ها معتقد بودند که حکومت اسلامی باید با ارائه خدمات رفاهی و حمایتی زمینه ارتقای سطح زندگی این اقشار را فراهم کند (جمشیدی و ایران نژاد، ۱۳۹۰: ۱۹).

نقش مردم در تحقق عدالت اجتماعی

امام خمینی (ره) بر این باور بودند که تحقق عدالت اجتماعی مستلزم مشارکت فعال مردم است. وی بر لزوم آگاهی مردم از حقوق خود و ایفای نقش نظارتی بر عملکرد دولت تاکید کرد (جمشیدی و ایران نژاد، ۱۳۹۰: ۱۹).

در مجموع دیدگاه امام خمینی (ره) در مورد عدالت اجتماعی برگرفته از آموزه‌های اسلامی و تفکر عمیق ایشان بود و ایشان همچنان پیشگام جامعه اسلامی در تحقق آرمان‌های انقلاب اسلامی هستند.

نقش عدالت اجتماعی در حقوق

عدالت اجتماعی نقش بسیار مهمی در قانون دارد. در اینجا چند نمونه از این نقش وجود دارد:

- **تضمین حقوق اولیه مردم:** عدالت اجتماعی مستلزم تضمین حقوق اساسی همه افراد جامعه از جمله حق برابری، آزادی، امنیت و کرامت انسانی است. قوانین باید به طور یکسان برای همه بدون تبعیض اجرا شود.
 - **توزیع عادلانه منابع و امکانات:** عدالت اجتماعی مستلزم آن است که منابع و امکانات جامعه به طور عادلانه بین مردم توزیع شود. این شامل دسترسی برابر به آموزش، بهداشت، مسکن، اشتغال و سایر خدمات اساسی است.
 - **حمایت از گروه‌های آسیب پذیر:** عدالت اجتماعی مستلزم حمایت از اقشار آسیب پذیر جامعه مانند کودکان، سالمندان، معلولان و اقلیت‌ها است. باید قوانینی برای حمایت از حقوق این گروه‌ها وضع شود.
 - **مبارزه با تبعیض و نابرابری:** عدالت اجتماعی مخالف هرگونه تبعیض و نابرابری است. قوانین باید برای جلوگیری از تبعیض بر اساس نژاد، جنسیت، مذهب، ملیت و سایر عوامل طراحی شوند.
 - **ترویج مشارکت اجتماعی:** عدالت اجتماعی به معنای ایجاد فرصت‌های برابر برای مشارکت مردم در امور اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است. قوانین باید زمینه مشارکت فعال شهروندان در تصمیم‌گیری‌های مربوط به زندگی‌شان را فراهم کنند (عظیمی و میرزایی، ۱۴۰۰: ۲۴۵-۲۶۴).
- به طور کلی عدالت اجتماعی یک اصل اساسی در حقوق است که به دنبال ایجاد جامعه‌ای عادلانه و برابر برای همه مردم است. تحقق این امر مستلزم وجود قوانین و مقررات عادلانه و اجرای یکسان آن است.

جایگاه عدالت اجتماعی در حقوق اسلامی

در حقوق اسلام، عدالت اجتماعی یکی از اصول اساسی است که بسیار مورد توجه قرار گرفته است. اسلام به عنوان یک دین و نظام اجتماعی جامع به ایجاد عدالت اجتماعی در جوامع اهمیت زیادی می‌دهد. عدالت اجتماعی در حقوق اسلامی به معنای توزیع عادلانه منابع، فرصت‌ها و حقوق بین افراد و گروه‌های مختلف است (عظیمی و میرزایی، ۱۴۰۰: ۲۴۵-۲۶۴).

اصول عدالت اجتماعی در حقوق اسلام

اصول عدالت اجتماعی در حقوق اسلام عبارتند از:

۱. عدالت توزیعی: اسلام بر توزیع عادلانه ثروت و منابع بین افراد جامعه تاکید دارد. این اصل به عنوان یکی از اصول اساسی عدالت اجتماعی در حقوق اسلام شناخته شده است.
 ۲. عدالت اجتماعی در حقوق و تعاملات: اسلام بر تامین حقوق اجتماعی همه مردم و تضمین عدالت در تعاملات اجتماعی تاکید دارد. این شامل حقوق مالی، اجتماعی و فرهنگی افراد می‌شود.
 ۳. عدالت در قضاوت و داوری: شریعت اسلام به اهمیت عدالت در داوری و قضاوت مراجع قضایی اشاره دارد. اسلام از قضاوت خود می‌خواهد که بر اساس اصول عدل و انصاف عمل کنند (عظیمی و میرزایی، ۱۴۰۰: ۲۴۵-۲۶۴).
- به طور کلی عدالت اجتماعی به عنوان یک اصل اساسی و اسلامی در حقوق اسلام مطرح بوده و در ساختار و توسعه جوامع اسلامی بسیار حائز اهمیت است.

اصول حقوقی مرتبط با عدالت اجتماعی

در حقوق، عدالت اجتماعی یک مفهوم اساسی است که به توزیع منابع، فرصت‌ها و حقوق در جامعه بر اساس نیازها و توانایی‌های افراد اشاره دارد. برخی از اصول حقوقی مرتبط با عدالت اجتماعی عبارتند از:

- اصل برابری

اصل برابری بیان می‌کند که همه مردم باید در برابر قوانین و حقوق اساسی برابر باشند و هیچ گونه تبعیض بر اساس جنسیت، نژاد، مذهب و غیره قابل قبول نیست.

- اصل عدالت

اصل عدالت به توزیع منابع و فرصت‌ها به گونه‌ای اشاره دارد که همه مردم به آن‌ها دسترسی داشته باشند. این اصل تضمین می‌کند که هیچ کس به دلیل موقعیت اجتماعی خود در محرومیت قرار نگیرد.

- اصل حقوق بشر

اصل حقوق بشر بیان می‌کند که همه افراد دارای حقوق اساسی و مسلم مانند حق حیات، آزادی و امنیت شخصی هستند و این حقوق باید برای همه افراد جامعه تضمین شود.

- اصل توسعه پایدار

اصل توسعه پایدار به توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اشاره دارد به گونه‌ای که به همه افراد جامعه فرصت‌های برابر و دسترسی به منابع را می‌دهد (اسدی، ۱۳۸۸: ۷۱-۹۸).

- اصل انصاف

اصل انصاف به توزیع عادلانه منابع و فرصت‌ها در بین مردم بر اساس نیازها و توانایی هایشان اشاره دارد (اسدی، ۱۳۸۸: ۷۱-۹۸).

این اصول حقوقی به عنوان مبانی حقوقی مرتبط با عدالت اجتماعی به شمار می‌روند و در ساختار حقوقی جوامع برای تأمین عدالت و برابری اجتماعی اهمیت دارند.

نظریات حقوقی امام خمینی (ره) در زمینه عدالت اجتماعی

امام خمینی (ره) در طول عمر پربرکت خود اندیشه‌های ارزنده‌ای در عرصه عدالت اجتماعی ارائه کردند که همچنان راهگشای جامعه اسلامی است. برخی از مهمترین این نظریه‌ها عبارتند از:

۱. مبارزه با استبداد و استکبار: امام خمینی (ره) بر این باور بودند که استبداد و استکبار بزرگترین مانع تحقق عدالت اجتماعی است. وی با تأکید بر اصل «نفی سلطه» در اسلام، با هرگونه سلطه خارجی و داخلی مبارزه کرد و انقلاب اسلامی را در راستای برقراری عدالت و آزادی برای مردم رهبری کرد.

۲. توزیع عادلانه ثروت و امکانات: امام خمینی (ره) بر لزوم توزیع عادلانه ثروت و امکانات در جامعه تأکید کردند. با طرح مفاهیمی چون «اقتصاد مستضعفین» و «اقتصاد مقاومتی» درصدد ایجاد نظام اقتصادی عادلانه مبتنی بر عدالت اجتماعی برآمدند.

۳. حمایت از محرومان و مستضعفان: امام خمینی (ره) همواره بر حمایت از محرومان و مستضعفان جامعه تأکید داشتند. با طرح مفاهیمی چون «حکومت مستضعفین» و «حکومت اسلامی» درصدد ایجاد نظامی برآمدند که در آن حقوق محرومان و مستضعفان تأمین شود.

۴. تأکید بر عدالت در همه ابعاد زندگی: امام خمینی (ره) معتقد بودند که عدالت باید در تمام شئون زندگی فردی و اجتماعی حاکم باشد. وی با تأکید بر مبانی اسلامی به دنبال ایجاد نظامی بود که در آن عدالت در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تحقق یابد (فرازی، ۱۳۸۴: ۱۲).

در مجموع دیدگاه امام خمینی (ره) در مورد عدالت اجتماعی همچنان پیشرو جامعه اسلامی است و تحقق آن هدف اصلی جمهوری اسلامی ایران است.

نتیجه‌گیری

مفهوم عدالت اجتماعی، آن گونه که در فقه و حقوق اسلامی فهمیده می‌شود، نقش اساسی در تأمین سعادت جامعه و حمایت از حقوق همه مردم دارد. امام خمینی از علما و پیشوایان برجسته اسلام

در آموزه‌ها و نوشته‌های خود بر اهمیت عدالت اجتماعی تاکید داشتند. این مقاله به بررسی نقش عدالت اجتماعی در فقه و حقوق از دیدگاه امام خمینی (ره) می‌پردازد. در فقه اسلامی، عدالت اجتماعی به عنوان یک اصل اساسی و هدایت کننده اجرای احکام اسلامی (شریعت) تلقی می‌شود. مفهوم عدالت اجتماعی ریشه در آیه قرآنی «یا ایها الذین آمنوا تذفتوا عدل» دارد و گواهان خدا اگر چه بر ضد خود یا پدر و مادر یا نزدیکانتان باشد، خواه فقیر و غنی باشید، قاطع باشید. این آیه بر اهمیت رعایت عدالت بدون توجه به روابط شخصی و موقعیت اجتماعی تاکید دارد.

امام خمینی در کتاب «تحریر الوسیله» بر اهمیت عدالت اجتماعی در شریعت اسلامی تأکید کردند و بیان داشتند که این اصل اساسی است که باید اجرای شریعت را هدایت کند. او استدلال کرد که عدالت اجتماعی برای حفظ هماهنگی اجتماعی و تضمین رفاه همه اعضای جامعه ضروری است. شریعت اسلامی، آن گونه که در چارچوب آموزه‌های امام خمینی (ره) فهمیده می‌شود، هدف آن ترویج عدالت اجتماعی با پرداختن به نیازها و حقوق همه افراد جامعه است. این امر شامل حمایت از حقوق فقرا، حاشیه نشینان، و اقشار آسیب پذیر و همچنین ارتقای رفاه اجتماعی و توسعه اقتصادی می‌شود.

امام خمینی معتقد بود که احکام اسلامی باید به گونه‌ای اجرا شود که عدالت و برابری اجتماعی را ترویج کند. وی توجه به بستر اجتماعی و اقتصادی افراد و جوامع را در اجرای احکام شرعی مورد تاکید قرار داد و گفت: باید از قانون برای رفع نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی استفاده کرد. امام خمینی (ره) بر این باور بودند که دولت در برقراری عدالت اجتماعی نقش اساسی دارد. او استدلال کرد که دولت باید مسئول تامین رفاه همه شهروندان باشد و باید از قدرت خود برای رفع نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی استفاده کند.

امام خمینی (ره) در کتاب «حکومت اسلامی» بر اهمیت حکومت در توسعه عدالت اجتماعی تاکید کرده و تصریح کردند که حکومت باید حکومتی «عادل» باشد که حافظ حقوق همه شهروندان باشد. وی معتقد بود دولت باید از توان خود برای رفع نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی و ارتقای رفاه اجتماعی و توسعه اقتصادی استفاده کند.

در پایان، عدالت اجتماعی از دیدگاه امام خمینی (ره) نقش تعیین کننده‌ای در فقه و حقوق اسلامی دارد. امام خمینی (ره) بر اهمیت عدالت اجتماعی در شریعت اسلامی تاکید کردند و فرمودند این یک اصل اساسی است که باید اجرای احکام شرعی را هدایت کند. او معتقد بود که باید از شریعت اسلام برای ترویج عدالت و برابری اجتماعی استفاده کرد و دولت نقش مهمی در تأمین رفاه همه شهروندان دارد.

تأکید بر عدالت اجتماعی در حقوق و فقه اسلامی بیانگر ارزش‌های اسلامی رحمت، رحمت و عدالت است که برای دین اسلام از اهمیت بالایی برخوردار است. هدف شریعت اسلام با ترویج عدالت اجتماعی، ایجاد جامعه‌ای عادلانه‌تر است که در آن همه مردم فرصت شکوفایی و دستیابی به پتانسیل کامل خود را داشته باشند.

اندیشه‌های امام خمینی در مورد عدالت اجتماعی در درک دیدگاه ایشان برای جامعه عادلانه و عادلانه بسیار مهم است. تأکید او بر اهمیت عدالت اجتماعی ریشه در تفسیر او از آموزه‌های اسلامی و درک او از شرایط اجتماعی و اقتصادی ایران در زمان حیاتش داشت. در اینجا برخی از جنبه‌های کلیدی افکار او در مورد عدالت اجتماعی آمده است:

۱. برابری و انصاف: امام خمینی معتقد بود که همه افراد در نزد خداوند یکسان هستند و باید در قانون با آن‌ها یکسان رفتار شود. وی بر اهمیت انصاف و عدالت در همه ابعاد زندگی از جمله روابط اقتصادی و اجتماعی تأکید کرد.

۲. رفع فقر و نابرابری: امام خمینی (ره) معتقد بودند که فقر و نابرابری از موانع اصلی عدالت اجتماعی است. او از سیاست‌هایی حمایت می‌کند که نابرابری‌های اقتصادی را کاهش می‌دهد و اطمینان می‌دهد که همه به نیازهای اولیه مانند غذا، سرپناه و مراقبت‌های بهداشتی دسترسی دارند.

۳. حمایت از حقوق فقرا و حاشیه‌نشینان: امام خمینی معتقد بود که فقرا و حاشیه‌نشینان به ویژه در معرض استثمار و ظلم قرار دارند. وی بر لزوم حمایت از حقوق آن‌ها و اطمینان از دسترسی آن‌ها به فرصت‌های مشابه با دیگران تأکید کرد.

۴. نقد امپریالیسم و سرمایه‌داری: امام خمینی منتقد امپریالیسم و سرمایه‌داری بود که معتقد بود نابرابری اقتصادی و استثمار را تداوم می‌بخشد. او از یک سیستم اقتصادی عادلانه‌تر دفاع می‌کرد که نیازهای اکثریت را بر منافع ثروتمندان ترجیح می‌داد.

۵. نقش دولت در گسترش عدالت اجتماعی: امام خمینی معتقد بود که دولت نقش تعیین‌کننده‌ای در ترویج عدالت اجتماعی دارد. او از یک دولت قوی و کارآمد دفاع کرد که از حقوق همه شهروندان محافظت کند و اطمینان حاصل کند که همه به نیازهای اولیه دسترسی دارند.

۶. اهمیت آموزش و توانمندسازی: امام خمینی (ره) آموزش و توانمندسازی را برای ارتقای عدالت اجتماعی ضروری می‌دانستند. وی بر لزوم آموزش مردم در مورد حقوق و مسئولیت‌های خود و توانمندسازی آن‌ها برای مشارکت فعال در روند سیاسی تأکید کرد.

۷. مقاومت بدون خشونت: امام خمینی (ره) به قدرت مقاومت بدون خشونت به عنوان ابزاری برای تحقق عدالت اجتماعی معتقد بودند. او از اعتراضات مسالمت‌آمیز و نافرمانی مدنی به عنوان راهی برای به چالش کشیدن سیستم‌های ناعادلانه و ایجاد تغییر حمایت می‌کرد.

به طور خلاصه، اندیشه‌های امام خمینی در مورد عدالت اجتماعی بر اهمیت برابری، انصاف و حمایت از حقوق فقرا و حاشیه نشینان تأکید داشت. وی معتقد بود که دولت نقش مهمی در ارتقای عدالت اجتماعی دارد و آموزش و توانمندسازی برای دستیابی به این هدف ضروری است. تأکید او بر مقاومت بدون خشونت نیز تعهد او به ابزارهای مسالمت آمیز و دموکراتیک برای دستیابی به تغییرات اجتماعی را برجسته می‌کند.

منابع

- اسدی، د. (۱۳۸۸). اصول حاکم بر عدالت کیفری در حقوق موضوعه ایران. **پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی**، ۲(۴)، ۷۱-۹۸.
- انصاری، م.، نظری، س. (۱۳۹۴). نسبت عدالت با آزادی در اندیشه سیاسی امام خمینی. **مجله اندیشه سیاسی در اسلام**، ۳-۲، ۱-۲۵.
- ایران نژاد، ا.، جمشیدی، م.ح.، فرشافیان، ا. (۱۳۹۱). عدالت اجتماعی در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره). **مطالعات توسعه اجتماعی ایران**، ۵(۱) (مسلسل ۱۷)، ۱۱۵-۱۳۴.
- بهرامیان، ح.، رجایی پور، م.، احمری، ح. (۱۳۹۷). قواعد لفظی اصول فقه و تأثیر آن در تحقق عدالت قضایی در دادرسی مدنی. **پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی (فقه و مبانی حقوق اسلامی)**، ۱۴(۵۳)، ۱۱-۳۶.
- جمشیدی، م.ح. (۱۳۸۰). مفهوم عدالت در اندیشه سیاسی امام خمینی. **حضور**، ۳۶، ۱-۲۰.
- جمشیدی، م.ح.، ایران نژاد، ا. (۱۳۸۹). مقدمه‌ای بر تبیین عدالت اجتماعی در اندیشه امام خمینی (س). **پژوهشنامه متین**، ۱۲(۴۹)، ۱۵-۳۸.
- جمشیدی، م.ح.، ایران نژاد، ا. (۱۳۹۰). **عدالت اجتماعی در اندیشه امام (ره)**. پژوهشکده باقرالعلوم.
- رحمانی، م. (۱۳۸۳). فقه و عدالت. **حکومت اسلامی**، ۳۱، ۱۲۷-۱۵۳.
- سلیمانی، ع.، راغبی، م.ع. (۱۳۹۸). بررسی فقهی قاعده عدالت اجتماعی. **فصلنامه علمی - پژوهشی حکومت اسلامی**، ۲۴(۱)، ۳۳-۵۸.
- عظیمی، ف.، میرزایی، م. (۱۴۰۰). جایگاه و نقش عدالت اجتماعی در نظام قضایی اسلام و سیاست جنایی جمهوری اسلامی. **رهیافت انقلاب اسلامی**، ۱۵(۵۴)، ۲۴۵-۲۶۴.
- فرازی، ص. (۱۳۸۴). عدالت اجتماعی در مکتب سیاسی امام خمینی (ره). **حصون**، ۳، ۱-۱۵.

- فرجی آرپناهی، ز، ابراهیمی فر، ج، عبدالهی آرپناهی، م، ابراهیمی فر، ع، عبدالهی آرپناهی، ز. (۱۳۹۹).
تحقق رویکرد عدالت اجتماعی از دیدگاه قرآن کریم و روایات. **علوم اسلامی انسانی**، ۶(۲۲)، ۱۹-۲۶.
- فوزی، ی، مرادی، ر. (۱۳۸۹). بررسی تطبیقی نظریه عدالت اجتماعی در اسلام و غرب (بررسی موردی
مقایسه نظریه عدالت در اندیشه‌های امام خمینی و جان راولز). **پژوهشنامه متین**، ۱۲(۴۸)، ۹۴-۱۱۷.
- گلستانی، ص. (۱۳۸۵). بررسی جایگاه عدالت اجتماعی در سیره پیامبر اعظم (ص). **نشریه تاریخ اسلام
در آینه پژوهش**، ۱۱(۳)، ۱-۲۰.
- موسوی، ح. (۱۳۸۹). **عدالت اجتماعی از دیدگاه امام خمینی (س)**. تهران: پایگاه اطلاع رسانی و خبری
جماران.